שמות

א. בקשר מיט יום לידת משה רבנו זאָגן חז״ל, אז דער ביטול פון גזירת המן איז געווען פאַרבונדן מיט דעם זכות מיוחד פון דעם טאָג, וז״ל הגמרא[1]: תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח (המן) שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא הי׳ יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד.

איז רש״י דערויף מפרש: כדאי הלידה[2] שתכפר על המיתה.

בפשטות באַוואַרנט דאָ רש״י: אמת טאָקע אז שבעה באדר האָט די מעלה פון יום שנולד בו משה — עס האָט דאָך אַבער אויך דעם ענין פון יום ״שמת בו משה״, איז במה עדיף לידת משה פון יום הסתלקותו אז דערפאַר זאָל בטל ווערן דער ענין בלתי רצוי פון דעם טאָג (אַלס יום ההסתלקות)?

איז רש״י מבאר — ״כדאי הלידה שתכפר על המיתה״: די לידה איז מכפר, ״ווישט־אַפּ״ (״כפרה . . לשון קנוח והעברה״[3]) דעם ענין בלתי רצוי פון דעם טאָג אַלס יום מיתת משה.

מען דאַרף אַבער פאַרשטיין: לכאורה איז איפכא מסתברא — מיתה (קומט נאָך דער לידה און) איז מבטל פעולת הלידה, ניט פאַרקערט?!

ב. נוסף אויף דער שאלה הנ״ל מצד הסברא — איז ניט מובן: ס׳איז דאָך מקרא מלא דיבר הכתוב׳ — ״טוב . . (ו)יום המות מיום הוולדו״; אהן ווי דער מדרש׳ איז מבאר, וויל ״ביום שנולד בו אין אדם יודע מה מעשיו״[4], משא״כ ביום המיתה (של צדיק) ווייס מען אז ״יצא מן העולם בשלום״[5] (מיט תורה ומעשים טובים).

[ובפרט לויט ווי דער אַלטער רבי איז מבאר׳ דעם גודל העילוי פון יום הסתלקותם של צדיקים, אז דעמאָלט ווערט די שלימות פון ״כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו״, און דערי־בער איז עס אַן עת רצון וואָס איז ״פועל ישועות בקרב הארץ״].

ווערט דאָך א תמי׳ גדולה: ווי זאָגט מען בכלל אַז יום הלידה האָט א מעלה לגבי יום המיתה (און ווער רעדט נאָך באופן וואָס איז מכפר אויף אים) — בשעת אַז ״טוב . . יום המות מיום הוולדו״! ובפרט ווי דער מדרש׳ איז נאָך מדגיש, אַז ביום הלידה דאַרף ניט זיין קיין שמחה (וויבאַלד מען ווייס ניט ״באיזה פרק ומעשים יעמוד אם צדיק ואם כו״), משא״כ ״ומת — הם צריכין לשמוח שנפטר בשם טוב כו״.

[אפילו מ׳זאָל זאָגן אַז נאָך דעם ווי ״נפטר בשם טוב״ איז ״סופו מוכיח על תחילתו״ אַז אויך יום לידתו איז א זמן

---

1) מגילה יג, ב.

2) בפרש״י שבע״י: כדאי הוא יום הלידה שיכפר על המיתה. והיינו שהזכות הוא לא (רק) מצד עצם הלידה, כ״א שייך להיום (ולהעיר ממחז״ל (תענית כט, א) מגלגלין זכות ליום זכאי). וראה בארוכה לקו״ש חט״ז ע׳ 343 ואילך (ושי״נ).

3) רש״י וישלח לב, כא. אגה״ת פ״א (צ, סע״ב).

4) קהלת ז, א.

5) קה״ר עה״פ (פ״ז, א (ד)). תנחומא ושמו״ר ר״פ ויקהל. ועוד.

6) ל׳ השמו״ר שם.

7) ל׳ הקה״ר שם.

8) אגה״ק סו״ס זך (קמז, סע״א ואילך) וסי׳ כח. וראה סדור שער הל״ג בעומר (דש, ב־ג. שז, סע״ב). ועוד.

9) קה״ר שם. ועד״ז בשמו״ר שם.

נעלה מיט אַ זכות מיוחדת (אַלס דער טאָג ווען נשמת הצדיק איז אַראָפגעקומען אויף דער וועלט) — איז דאָס אַבער פאַרט נאָר אַ תוצאה פון דעם וואָס איז נתגלה געווארן שפעטער ביום המיתה (ווען „נפטר בשם טוב")[10]: קען דאָך ניט זיין אַז דער יום הלידה זאָל האָבן אַ גרעסערן עילוי ווי יום המות!]

אויך דאַרף מען פאַרשטיין: לויט דעם מדרש הנ"ל (וביאור פון אַלטן רבי'ן) אין דעם גודל הזכות והעילוי פון „יום המות" — ווערט אַ תמי': בשעת די גמרא דאַרף געפינען אַ טעם פאַרוואָס די נפילת הפור בשבעה באדר איז אַן ענין פון זכות (וועלכער איז מבטל גזירת המן) — האָט דאָך די גמרא געדאַרפט זאָגן מיני' וביי', אַז יום „שמת בו משה" (דער מבחר מין האנושי[11]) איז דער גרעסטער זכות וואָס קען פועל זיין „ישועות בקרב הארץ" — ביטול גזירתו של המן[12]!

— כמובן, ס'איז קיין קשיא ניט פאַרוואָס המן „שמח שמחה גדולה" מצד דעם וואָס „נפל לי פור בירח שמת בו משה", ווייל ער האָט ניט געוואוסט ווען דעם עילוי פון יום ההסתלקות: די שאלה איז אַבער: פאַרוואָס זאָגט עס ניט די גמרא אין דער מסקנא, אין דעם „ולא הי' יודע כו'"?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

אע"פ אַז דער כלל פון „טוב . . יום המות מיום הוולדו" איז שייך ביי כל אדם (אפילו בא צדיקים), ווייל „אין אדם יודע מה מעשיו" — איז אַבער משה אין דעם אַ יוצא מן הכלל, ווייל ביי לידתו של משה זאָגט דער פסוק[13] „ותרא אותו כי טוב הוא", און ווי חז"ל[14] זיינען דאָס מפרש, אַז „בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור" (אַז תיכף ביים געבוירן ווערן האָט אין משה'ן מאיר געווען דער אור השכינה[15] באופן אַז דאָס האָט באַלויכטן דעם גאַנצן בית).

דאָס הייסט: אע"פ אַז בשעת יעדער איד (יהי' מי שיהי') ווערט געבאָרן, ווערט מיט זיין עצם לידה אויפגעטאָן אַ נייע „המשכה" פון אלקות אין וועלט, עס איז אראָפגעקומען (נאָך) אַ נשמה וואָס איז „חלק אלקה ממעל ממש"[16]; ועאכו"כ אויב דער קינד האָט די נשמה פון אַ צדיק [כמחז"ל[17] „בראת צדיקים", אַז דער אויבערשטער באשאפט נשמות

10) אף שזה גופא בא מ„כח" הלידה, כהל' „מיום הוולדו" (וראה לקו"ש ח"ב ע' 606. ולהעיר מלקו"ת מצורע (כה, א) בפי' התחלת הכתוב „טוב שם משמן טוב") — אבל הגילוי בפועל נשלם בעת ההסתלקות. ולהעיר מלקו"ש ח"כ (ע' 283 ואילך) במעלת הפועל על הכח.

11) ראה רמב"ם פיה"מ לסנהדרין פ' חלק היסוד הז'.

12) בלקו"ש חט"ז (ע' 350 ובהערה 76 שם. וראה שיחת ש"פ תרומה תשמ"ג) נת' שכוונת הגמ' ב„ולא הי' יודע שבו' באדר מת ובו' באדר נולד" היא להדגיש מעלת יום מיתתו, כי זה ש„היום מלאו ימי ושנותי" (כפרש"י מגילה שם) — וכמחז"ל (קידושין לח, א. וש"נ) „שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום" — מורה על השלימות שבעבודת הצדיקים, המאירה בגילוי ביום פטירתם. ע"ש בארוכה.

וכאן נת' ע"פ פרש"י „כדאי הלידה שתכפר על המיתה", שמזה מובן שהמעלה היא בענין (יום) הלידה כשלעצמו.

13) פרשתנו ב, ב.

14) סוטה יב, א (וראה שם יג, ע"א). שמו"ר ופרש"י עה"פ (ושם (וכן בכד הקמח שבהערה 22 „אורה". וראה מאמרי אדה"ז-תקס"ד. ע' סב ואילך (ושם ע' עדר ואילך). ואכ"מ). ועוד.

15) זהר פרשתנו (יא, ב) עה"פ. ועוד.

16) תניא רפ"ב. וראה אגה"ת פ"ד (צג, סע"ב).

17) ב"ב טז, א.

מיוחדות וועלכע האבן די כחות מיו־חדים צו קענען דערגרייכן די מדריגה פון צדיק[18] —

איז אבער בנוגע אידן בכלל ניט שייך צו זאגן, אז שוין בשעת לידתם איז דא אן ענין פון אור (וגילוי), וואס־רום די נשמה איז דאך בהעלם אין גוף, און דער גילוי פון אור הנשמה איז תלוי אין בירור וזיכוך הגוף ע"י העבודה — וואס מער מען איידלט אויס דעם גוף, אלץ מער אנטפלעקט זיך די נשמה און עס לייכט דורך איר ג־טלעכקייט אין דער וועלט.

און דערפאר זאגט מען „טוב . . יום המות מיום הוולדו" — ווייל די כחות רוחניים וואס א איד באקומט, זיינען ביום הוולדו בלויז בכח (און „אין אדם יודע מה מעשיו"); וועז קומען זיי לידי גילוי (ושלימות) — ערשט ביום המות.

משא"כ ביי משה'ן איז גלייך ביי לידתו „נתמלא הבית כולו אור" — ביי אים איז דער „אור" שוין דעמאלט גע־וועז אן אור וואס האט מאיר געווען בפועל ובגלוי, ועד כדי כך, אז דער אור האט געלויכטן (ניט נאר ביי אים אליין, נאר) אויך אין דעם בית, ביז אין אן אופן פון „נתמלא (כלי[19]) הבית כולו אור".

— ס'איז ניט קיין קשיא דערפון וואס דער מדרש גופא (דארט על אתר[20]) דרש'נט דעם פסוק „טוב . . יום המות מיום הוולדו" אויך בנוגע צו משה'ן, ד.ה. אז אויך ביי משה'ן איז פאראן אן עילוי אין יום המות לגבי יום הוולדו — ווייל עס וועגדט זיך לגבי וועלכן ענין מען רעדט:

בשעת מ'רעדט וועגן „מעשיו ותורתו ועבודתו" פון משה רבינו, איז אוודאי אין דעם פארען אן עילוי ביום המות לגבי יום הוולדו, ווייל ביום הוולדו — איידער עס איז דא עבודת משה — זיי־נען די אלע ענינים בלויז בכח, און די שלימות פון „מעשיו ותורתו ועבודתו" האט זיך אויפגעטאן ערשט בשלימות ימיו (ועבודתו), בעת הסתלקותו. ובמילא — „טוב . . יום המות מיום הוולדו"[21].

אבער דער אור וואס האט געלויכטן בעת לידת משה איז פארבונדן מיט עצם נשמת משה, א כח פון נשמת משה — ס'איז אן ענין וואס איז ניט תלוי אין עבודתה בגוף (וואס דערפאר האט עס געלויכטן בפועל תיכף בעת לידתו, נאך איידער ער איז שייך געווען צו עבודה);

און דער ענין איז ניט נאר א הע־כערער עילוי ווי דער עילוי הנ"ל פון „יום המות", נאר נאכמער — „כדאי הלידה שתכפר על המיתה" (כדלקמן בארוכה).

ד. וועט מען עס פארשטיין לויטן ביאור הבחיי[22] אין דעם מחז"ל[23] „נתמלא כל הבית אורה" — אז „משה רבינו מתחלת תולדתו הי' ראוי להאיר את כל העולם על ידי התורה" (ווי עס שטייט[24] „ותורה אור", וכמחז"ל[25] „אין אור אלא תורה", „אורה זו תורה").

דערפון איז פארשטאנדיק, אז די תכונה פון נשמת משה („מתחלת תולדתו") איז געווען צוגעפאסט און

18) תניא פי"ד (כ, א).
19) כ"ה בסוטה יג, ע"א. שמו"ר שם.
20) קה"ר שם. וכן בפרש"י קהלת עה"פ.

21) ולהעיר שבמדרש שם מדובר על מעלה אחרת שביום המות — כ„כשמתין הכל מרגישים . . המז הודיע מיתתו (של משה) ששבת". ואכ"מ.
22) בס' כד הקמח מע' נר חנוכה.
23) כ"ה ל' הבחיי שם בשם המדרש.
24) משלי ו, כג.
25) תענית ז, ב. מגילה טז, ב.

צוגעבונדן צו ענינה של תורה. און דאס גופא איז דער טעם פאַרוואָס „נתן נפשו עלי״ ביז אז התורה „נקראת על שמו״[26] („זכרו תורת משה עבדי״[27]) — ווייל דער קישור ואיחוד פון משה'ן מיט תורה איז ניט א צוגעגעבענע זאך צו זיין עצם מציאות (דהיינו, אן ענין וואס ער האט אויפגענומען דערנאך על ידי עבודתו) — נאר זיין נשמה, מצד עצם מהותה, איז „ראוי להאיר את כל העולם על ידי התורה״, אזוי אז די עצמיות פון משה'ן איז איין זאך מיט תורה.

די הסברה אין דעם:

חז״ל זאגן[28] „אין אמת אלא תורה״. דער ענין פון תורה איז — אמת. דער אמת'ער באדייט פון „אמת״ איז ניט (נאר) די שלילה פון היפך האמת (שקר), נאר „אמת״ מיינט[29] — אן ענין אין וועלכן ס'איז ניט שייך קיין שינוי, ס'איז נצחיות'דיק ובל' הכתוב[30] „שפת אמת תכון לעד״ [כידוע די ראי' פון משנה[31], אז מעיינות וועלכע טריקענען זיך אויס איינמאל אין זיבן יאר[32] ווערן אנגעפרופן „מים (נהרות) המכזבין״ (און זיינען פסול לקידוש מי חטאת) — ע״ד שקר אין לו רגלים[33].

און דאס איז דער ענין פון תורת אמת — „ונתן לנו תורת אמת״[34] — אז תורה איז נצחית, ס'איז ניט שייך אין איר קיין ענין של שינוי, ובלשון הרמב״ם[35] אז תורה איז „עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת״ — תורה איז ניט אונטער־וואַרפן די שינויי הזמן אדער די ענדערונגען וועלכע קומען פאר אין די בני אדם (מקבלי ולומדי התורה), נאר אין אלע אומשטענדן בלייבט זי די זעלבע תורה, אן שינויים[36].

[וי״ל אז אויך דערפאר זאגן חז״ל[37] „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר למשה מסיני״ — ווייל ס'איז ניט שייך קיין הוספה (אמיתית[38]) אין תורה: און דעריבער, אויב דאס איז תורה, איז דאס גופא א ראי' אז עס איז שוין געגעבן געווארן למשה מסיני].

ה. וליתר ביאור:

דאס וואס תורה ענדערט זיך ניט מצד די שינויי הזמן כו', איז עס ניט ווייל תורה האט ניט אראפגענידערט אין זמן ומקום

— אדרבה: תורה איז „לא בשמים היא״[39], נאר זי איז געגעבן געווארן און

---

26) מכילתא בשלח טו, א. ובכ״מ.

27) מלאכי ג, כב.

28) ירושלמי ר״ה פ״ג ה״ח. וראה ברכות ה, ריש ע״ב. ועוד. וראה לקו״ת סוכות פא, ג. ובכ״מ.

29) ראה לקו״ת מטות פג, סע״ג ואילך. מסעי צג, ב־ג. ועוד.

30) משלי יב, יט. רש״י, רלב״ג ומצו״ד שם. וראה תניא ספי״ג.

31) פרה פ״ח מ״ט. — הובא בלקו״ת מטות ומסעי שם. ובכ״מ.

32) הטעם ע״ז — ראה סה״מ תרמ״ג ע׳ צו. לקו״ש חט״ו ע׳ 427 הערה 27 (ועוד).

33) אותיות דר״ע בתחילתו. תקו״ז תכ״ב (סו, א). פרש״י משלי שם. וראה שבת קד, א. זח״ב קפח, א. ועוד.

34) נוסח ברכת התורה.

35) הל' יסודי התורה רפ״ט.

36) עיין גם לקו״ש חכ״ג ע׳ 33 ואילך ובהערות שם.

37) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. ובכ״מ (נסמנו בלקו״ש ח״ד ע׳ 1088. חי״ט ע׳ 252. ועוד).

38) ראה קונטרס עה״ח פל״א. — אף שבשם „חידושי יקרא, ואדרבה — זהו חיוב מיוחד „לאפשא לה״ (זח״א יב, ב) ולחדש בתורה (הל' ת״ת לאדה״ז פ״ב ס״ב. אגה״ק סכ״ו (קמה, א)). וראה לקו״ש חי״ט ס״ע 253 ואילך.

39) נצבים ל, יב. ב״מ נט, ב. רמב״ם הל' יסוה״ת שם.

געפינט זיך למטה בארץ דוקא, אין אֵ וועלט וואס געפינט זיך תחת שינויי הזמן, „למצרים ירדתם . . יצר הרע יש ביניכם"[40] —

נאָר דער פירוש אין דעם איז, אז ווי תורה געפינט זיך למטה בארץ (און אפילו ווי זי ווערט געלערנט דורך אן אדם טמא[41]), איז אין איר ווערט ניט קיין שינוי.

די הוכחה אז ס'איז אן ענין פון „אמת" איז דערפון וואס זי בלייבט אין זעלבן מהות און מיטן זעלבן תוקף אומעטום און אין אלע תנאים, ביז אז אפילו ווען תורה קומט אראפ אין זמן ומקום, וואס מצד עצמם זיינען זיי בעלי שינוי (היפך האמת), אויך דאָרט בלייבט זי נצחית, אן שינויים[42].

און ווי עס שטייט „ואמת ה' לעולם"[43] — אז דער „אמת ה'" איז מאיר אין עולם, וואס דערפאר, מצד „אמת הוי'" קען אויך אַ זאָך פון עולם הגשמי, עלמא דשיקרא, נתהפך ווערן צו אמת דקדושה.

וי"ל אז דאס איז די הסברה אין דעם מאמר חז"ל[44] אז בשעת מ"ת האט זיך אויפגעטאן „(חרות על הלוחות[45]. . .) חירות ממלאך המות" — דורך נתינת התורה צו אידן למטה איז אין זיי אריינגעגעבן געווארן דער ענין פון נצחיות, אז אויך זייענדיק נשמות בגופים, וואס דער גוף גשמי (מצד עצמו) איז אַ הווה ונפסד, האבן זיי אין זיך חיים נצחיים (חירות ממלאך המות[46]).

נאָר דורך דעם חטא העגל איז דאס בטל געווארן[47], ווייל כדי אז תורה זאל אויפטאן נצחיות אין דעם אדם, מוז תורה נחקק ווערן אין זיין גוף הגשמי: אבער דער חטא העגל האט אריינגעבראכט אַ „זוהמא"[48] אין די גופים וואס פארשטעלט אויף תורה, באופן אז תורה קען ניט נחקק ווערן בגופם.

און דורך מעשינו ועבודתנו ברעכט מען דורך דעם חשך, ביז אז מען איז מבטל די זוהמא, עד עת קץ ווען „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[49] — ווען דעמאלט זיין „חירות ממלאך המות", חיים נצחיים בפועל, נשמה בגוף.

ו. און דאס איז אויך די הסברה אין דעם וואס „משה רבינו מתחלת תולדתו הי' ראוי להאיר . . על ידי התורה" — ווייל ענינו ומדתו של משה איז מדת האמת („אמת זה משה"[50]), וואס דערפאר איז דורך אים געגעבן געווארן תורת אמת — „משה (אמת) ותורתו אמת"[51].

דער פירוש אין דעם איז, אז משה האט ניט בלויז ניט געזאגט עפעס וואס איז היפך האמת ח"ו — אויך אנדערע,

---

40) שבת פח, סע"ב ואילך.

41) ראה ברכות כב, א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 352 הערות 5, 6.

42) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 19.

43) תהלים קיז, ב. וראה לקו"ת סוכות פא, ג. שמע"צ פג, סע"א ואילך. ועוד.

44) שמו"ר רפל"ב. פמ"א, ז. זח"א לז, סע"ב. וראה שם קלא, סע"ב. וראה גם פדר"א פמ"ח. ועוד.

45) תשא לב, טז.

46) ולהעיר ממחז"ל גבי דוד המלך ורבה (שבת ל, ריש ע"ב. ב"מ פו, א) דכאשר למדו תורה לא הי' יכול מלאך המות לשלוט בהם.

47) ראה בהמקומות שבהערה 44. ועוד.

48) זח"א נב, ב. קכו, ב. זח"ב קצג, סע"ב. תו"א עו, ד. ועוד. וראה סה"מ תרמ"ג ס"ע פד.

49) זכריי יג, ב.

50) תנחומא פרשתנו כח. שמו"ר שם (פ"ה, י). ובכ"מ.

51) ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א ואילך. תנחומא קרח יא. וראה לקו"ת ואתחנן ה, סע"ב.

ובפרט צדיקים, וואס ענינם איז אן אנדער מדה קדושה (חסד וכו'), זיינען אינגאנצן ניט שייך צו אן ענין של שקר ח"ו[52] — נאר דאס מיינט אז אין משה האט געלויכטן דער „אמת ה'" וואס איז נצחי, אן שינויים.

דערפאר געפינט מען אז מעשי ידי משה זיינען נצחיים — כמחז"ל[53] אז דער משכן שעשה משה איז (ניט חרב, נאר) בלויז נגנז געווארן, און איז עומד לעולם ולעולמי עולמים[54] — ווייל ווי-באלד אז ביי משה'ן האט מאיר געווען דער „אמת ה' (ועלכער איז מאיר) לעולם", דעריבער האבן אויך זיינע גשמיות'דיקע מעשים אין זיך נצחיות.

ז. עאכו"כ אז דאס איז אזוי בנוגע צו משה'ן בעצמו, וכמחז"ל[55] — „לא מת משה . . מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש". דער חידוש אין דעם איז:

בנוגע צדיקים בכלל שטייט[56], אז אפילו במיתתם קרוים חיים: און נאכ-מער: דער אלטער רבי איז מבאר בארו-כה[57] אז א צדיק וואס ווערט נפטר גע-פינט זיך אין עוה"ז נאך מער ווי בחייו — ווייל „חיי הצדיק אינם חיים בשרים כי אם חיים רוחניים", און די „חיים רוחניים" פונעם צדיק גייען ניט אוועק פון עוה"ז אויך לאחרי פטירתו (ווייל „דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו"), ואדרבה, דעמאלט איז עס (אין א געוויסן זין) נאך ביתר שאת, היות אז אויף זיין רוחניות זיינען דאמאלס ניטא די הגבלות מצד זיין גוף כו'.

אעפ"כ, געפינט מען ניט אז אט דער ענין (ולשון) פון „לא מת" זאל שטיין ביי אנדערע צדיקים[58], נאר בלויז ביי משה'ן (ועד"ז ביי יעקב, כדלקמן סעיף ח).

וי"ל דעם ביאור אין דעם:

ביי אנדערע צדיקים איז דער ענין פון „אשתכח בכלהו עלמין" — אויך אין עוה"ז — אין אן אופן אז זייער רוחניות גפינט זיך אין עוה"ז אזוי אז זייערע תלמידים קענען מקבל זיין א השפעה רוחנית פון נשמת רבם: אבער די חיי הצדיק עצמם זיינען ניט פארבונדן און אנגעטאן אין גשמיות העולם. קומט אויס, אז אין זייערע חיים (רוחניים) איז פארט געווארן א געוויסער שינוי — והיינו, וואס בפטירתם זיינען זיי שוין מער ניט אנגעטאן אין גשמיות העולם. און דערפאר איז דערויף ניט מתאים צו

---

52) ראה לקו"ש חכ"ד (ע' 255. וש"נ) שגם אהרן רק שינה מפני השלום אבל לא שיקר ח"ו (אלא שאצל משה, שענינו מדת האמת, ג"כ לא שייך. ע"ש).

53) סוטה ט, סע"א. וראה צפע"נ עה"ת ר"פ תרומה. ובכ"מ.

54) ראה יומא עב, סע"א. סוכה מה, ב. בחיי תרומה כו, סו.

55) סוטה יג, סע"ב. זח"א לז, סע"ב.

56) ברכות יח, סע"א ואילך.

---

*) ושם. שכ"ה גם בדוד. ולהעיר ש.דוד מלך ישראל חי וקיים" (ר"ה כה, א). ו.מלכי בית דוד הם העומדים לעולם" (רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ט). ולהעיר מלקו"ש חמ"ז (ע' 470) שהנצחיות במעשה דוד היא מצד ענין הביטול שבו (ועיין מאמרי אדה"ז אתהלך לאוניא (ע' ב. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תרפח ס"ע תרפט ואילך): משה . . חירות משעבוד מל המות ודוד הי' בו הארת משה כו' ע"ש) וראה לקמן הערה 58.

57) אגה"ק ביאור לסי' זך.

58) בב"ב (קטז, א. וראה קה"ר שם) דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה (ולא מיתה). ועד"ז בעוד מקומות. — אבל לא נאמר בזה הלשון „לא מת", ורק „כאילו" (ב"ר (פמ"ט, ד) ופרש"י עה"פ וירא יח, יט). משא"כ במשה ויעקב שנאמר בהם „לא מת" (ולהעיר מרש"י ס"פ וילך).

זאגן אז „לא מת" — אז ס'איז ניט געווען קיין ענין של הפסק ושינוי ו„נפל מדרגי'"[59].

משא"כ ביי משה'ן זאגט מען „לא מת": וויבאלד אז מדתו של משה איז מדת האמת, איז חייו אויך ווי זיי זיינען געווען פארבונדן מיט גשמיות העולם, קען אין דעם ניט זיין קיין מיתה והפסק: עס בלייבט אן ענין נצחי אויך אין גשמיות פון עוה"ז[60].

און חז"ל זאגן[61] „אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" — אז נשמת משה טוט זיך אן אין די „חכמי הדור עיני העדה" שבכל דור ודור[62], ובמיוחד אין דעם נשיא הדור, וואס „אין דור שאין בו כמשה"[63] (עס מוז זיין א „משה" בכל דור ודור אין וועלכן ס'איז אנגעטאן נשמת משה).

[ואע"פ אז דאס איז ניט גופו של משה — איז אבער וויבאלד אז „חיי הצדיק אינם חיים בשרים כי אם חיים רוחניים", זיינען חיי משה ניט די חיים בשרים פון זיין גוף, נאר די חיים רוחניים פון זיין נשמה: און די חיים רוחניים שלו בלייבן נצחיים אין עוה"ז הגשמי דורכדעם וואס זיי טוען זיך אן אין דעם גוף פון נשיא הדור שבכל דור ודור].

ח. וי"ל אז דאס איז אויך איינער פון די ביאורים אין דעם מאמר חז"ל[64] בנוגע יעקב: יעקב אבינו לא מת . . וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא . . (נאר) מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

איז ניט פארשטאנדיק: וואו איז דער ענטפער אויף דער שאלה „וכי בכדי ספדו כו' וחנטו כו' וקברו כו'"?

מפרשים[65] זיינען מסביר, אז מיט דעם ענטפער „מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" איז כוונתו צו קלאר מאכן אז מיט „יעקב אבינו לא מת" ווערט ניט גע־מיינט זיינע חיי הגוף[66] — אין דעם איז טאקע געווען מיתה — נאר „ודאי בנפש קאמרי".

עס בלייבט אבער ניט מובן: לפ"ז, וואס איז דער חידוש ביי יעקב'ן, וואס דוקא ביי אים ווערט געזאגט אז „לא מת"? — ביי יעדן צדיק זיינען די חיי הנפש שלו אן ענין נצחי[67]!

וי"ל דעם ביאור אין דעם: דער אויפטו פון „יעקב אבינו לא מת" לגבי

---

59) כ"ה הל' בלקו"ת חוקת (נז, ע"א) ובכ"מ. — ובזח"ג (קלה, ב) „דנחית מדרגא".

60) ובעיון יעקב (לע"י סוטה שם) משמע שהענין דמשה לא מת הוא גם בנוגע לגופו (ולהעיר מרש"י ברכה לד, ז). וראה לקמן הערה 66 בנוגע ליעקב (ובחדא"ג מהרש"א סוטה שם שהענין דמשה לא מת הוא ע"ד יעקב לא מת).

61) תקו"ז תס"ט (קיב, ע"א. קיד, ע"א). ועוד [הובא בתניא פמ"ד (סג, א) לגבי הארת משה „בנפשות כל בית ישראל". וראה גם שם רפמ"ב. אגה"ק סו"ס זך].

62) תניא רפמ"ב. וראה תקו"ז שם. חולין צג, א ובפרש"י (וש"נ): משה שפיר קאמרת. תו"א יתרו סח, ג. סט, ג.

63) ב"ר פנ"ו, ז.

64) תענית ה, ב. — וברש"י ויחי (מט, לג) הובא רק „יעקב אבינו לא מת", ונת' בשיחת ש"פ ויחי תשמ"ו.

65) חדא"ג מהרש"א. וראה הערה הבאה.

66) אבל בפרש"י (תענית שם) דהא ד„חנטו חנטייא (כי) נדמה להם שמת אבל חי הי", והיינו שלא מת גם בגוף (וכ"מ בתוס' שם. וראה גם עיון יעקב, הרי"ח, עץ יוסף ועוד לע"י שם. וראה חדא"ג מהרש"א שם. לקו"ש חי"ד ע' 1260 ואילך) — ונת' בלקו"ש חל"ה ע' 224 ואילך.

67) ואם משום הענין ד„זרעו בחיים" — הרי גם אצל צדיקים אחרים מצינו דוגמת ענין זה (ראה לעיל הערה 58 „הניח בן כמותו". ועוד). וראה מפרשי הע"י. ואכ"מ.

אַנדערע צדיקים איז זיכער בנוגע זיינע חיים גשמיים: וויבאַלד אַז מדתו של יעקב איז[68] מדת האמת[69] — תתן אמת ליעקב[70] — איז דעריבער מוכרח צו זאָגן, אַז חיי יעקב זיינען נצחיים אומעטום, אויך אין עוה"ז הגשמי. און דער־פאַר פרעגט די גמרא „וכי בכדי כו'" — ווי קען מען זאָגן „לא מת" בגשמיות, בשעת עס זיינען חנטו חנטייא בגופו של יעקב?

ענטפערט די גמרא — „מה זרעו בחיים אף הוא בחיים": וויבאַלד אַז „זרעו בחיים" (וואָס דאָס איז אַן ענין נצחי אין וועלכן ס'איז ניט שייך קיין הפסק ח"ו — אין בני יעקב קען ניט זיין קיין כליון ח"ו[71]) איז „אף הוא בחיים", ווייל די „חיים" פון „זרעו" איז ניט עפעס אַנדערש ווי חיי יעקב[72] (נאָר דאָס איז ווי חיי (ונשמת) יעקב ווערן נמשך (ונתלבש) אין „זרעו"). און דאָס גופא איז די סיבה וואָס „זרעו בחיים" (באופן נצחי) — ווייל דאָס איז „הוא בחיים", ס'איז חיי יעקב, מדת האמת, אין וועלכע עס קען קיין הפסק ניט זיין.

קומט אויס, אַז חיי יעקב זיינען אַן ענין נצחי אויך אין עוה"ז הגשמי.

ט. ע"פ כל הנ"ל ווערט מען פאַר־שטיין דברי רש"י בנוגע משה'ן „כדאי הלידה שתכפר על המיתה"[73]:

דער אמת, די נצחיות פון משה'ן איז ניט אַן ענין וואָס עד האָט אויפגעטאָן ע"י עבודתו — די נצחיות פון משה'ן האָט זיך געמומען דערפון וואָס אין זיין שמה האָט געלויכטן דער „אמת ה'", „וה' אלקים אמת"[74].

און דאָס איז דער ענין, וואָס תיכף בלידתו — נאָך איידער ער איז שייך געווען צו עבודה — איז „נתמלא הבית כולו אור": די „נצחיות" פון „אמת ה'", וואָס האָט געלויכטן בנשמת משה, האָט מאיר געווען בפועל תיכף בלידתו.

---

68) כנ"ל במשה, וכידוע ד„משה מלגאו ויעקב מלבר" (ראה תקו"ז תי"ג — כט, א), ושניהם ענינם תורה (ראה בזה לקו"ת ואתחנן ה, סע"א וסע"ב. ובכ"מ). וראה הרשב"א (בע"י) תענית שם ועוד (וע"ד החסידות — מאור עינים (ב„ליקוטים" ד"ה יעקב אבינו — פח, ד) ועוד) — השייכות דיעקב לא מת לזה שיעקב ענינו תורה.

69) זח"א קלט, סע"א. קסא, א. תניא ספי"ג. לקו"ת מטות ומסעי (שבהערה 29) ופ' ואתחנן שם. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 255 ובהנסמן שם.

— בהשייכות דיעקב לא מת למדת האמת שלו — ראה גם הרשב"א (בע"י) תענית שם. מפרשים שהובאו בתו"ש ויחי שם (אות תח). ועוד. וראה גם תו"ח ויחי קז, סע"א ואילך. ועוד. ובארוכה (ע"ד הקבלה) תורת לוי"צ לתענית שם (ס"ע ז ואילך" — הובא בקיצור בלקוטי לוי"צ לזהר פרשתנו ע' יא). ועוד. וראה לקו"ש חט"ו ע' 429 ואילך.

וההוספה בפנים היא — שמשו"י יש נצחיות לחיי יעקב גם בגשמיות.

70) מיכה בסופו.

---

*) בתורת לוי"צ שם מבאר ההפרש בין משה ליעקב, שדוקא יעקב לא מת (ע"ש). ואולי הוא ע"פ המ"ד האי בסוטה שם „וימת משה ספרא רבה דישראל". ואכ"מ.

71) ראה ב"ב (קטו, ריש ע"ב) „גמירי דלא כלה שבטא". וברשב"ם: וראוי לדבר במלאכי (ג, ו) כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם.

72) ראה אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב) דנשמת יעקב „כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם". ע"ש.

73) ראה גם יערות דבש ח"א דרוש ג (ד' אדר תק"ד) בסופו. שם דרוש ח (ד' אדר תק"ה) קרוב לתחלתו. החיד"א בס' דברים אחדים דרוש ג (ס, ריש ע"ב). ועוד. וראה גם לקו"ש חי"ו ע' 362 ואילך.

74) ירמי' י, י. וראה לקו"ש חט"ו ע' 427 ואילך. וש"נ.

[היות אז דאס איז דער „אמת ה׳", וואס אין אים קען קיין שינוי ניט זיין, איז ניט שייך קיין פארשטעל כו׳ אויף דעם אור — עס בלייבט מיטן תוקף אין אלע זמנים און מצבים, ובמילא לייכט עס בפועל ובגלוי גלייך בלידת משה[75]].

און דאס איז דער פירוש פון „כדאי הלידה שתכפר על המיתה": וויבאלד אז אין דעם טאג פון לידת משה[76] האט געלויכטן בגילוי די נצחיות און אמת פון נשמת משה, דערפאר איז אט די לידה (וואס „ותרא אותו כי טוב הוא") „מכפר" און ווישט־אפ ביי אים דעם ענין המיתה, אז אויך בגשמיות איז „לא מת משה".

און מהאי טעמא איז די גמרא מדגיש דוקא דעם ענין פון לידה (און ניט דעם עילוי פון יום הסתלקות משה) — ווייל דוקא דאס איז מבטל בהחלט גזירת המן: ניט קוקנדיק אויפן גודל העילוי פון יום ההסתלקות, איז וויבאלד אז בנוגע צו חיים גשמיים[77] איז עס פארט אן ענין של סילוק כו׳, בלייבט אין דעם א „נקודה" בלתי רצוי[78]: משא״כ דער עילוי פון „כדאי הלידה שתכפר על המיתה" איז אינגאנצן מבטל ענין המיתה והסילוק, כנ״ל[79].

און דערפאר, איז ניט נאר וואס עס האט אויפגעטאן דעם ביטול פון גזירת המן (כפרה לשון קינוח) — נאר נאכ־מער: ס׳איז געווארן „תכפר" לויטן העכערן פירוש[80] אין כפרה — „להיות נחת רוח לקונו", אן ענין של חביבות נאכמער ווי עס איז געווען פריער,

אז דורכדעם איז נתוסף געווארן א יו״ט ביי אידן, און אין דעם גופא — כיתרון האור מן החושך — א יו״ט ושמחה וואס איז גרעסער פון אלע יו״ט — די שמחה אין אן אופן פון „עד דלא ידע״[81], למעלה ממדידה והגבלה.

און א שמחה נצחית, כמחז״ל[82] „כל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם".

(משיחות פורים תשי״ט.
ליל ז׳ אדר ושי״פ תצוה תשמ״ה)

---

75) להעיר מזח״ג (קפז, ב. הובא באוה״ת פרשתנו ע׳ סא): משה מיד דאתיליד אספקלרי׳ דנהרא כו׳ משה משה ולא אפסיק טעמא.

76) משא״כ אח״כ כשהותחלה עבודת משה לא הי׳ אור זה בהדגשה. ולהעיר מזח״א (לא, ב) דהקב״ה נטל אור זה ממשה „עד דקאים על טורא דסיני לקבלא אורייתא".

77) ולהעיר שגזירת המן היתה „להשמיד ולהרוג את הנופות" (לבוש או״ח סעת״ר ס״ב, הובא בט״ז שם סק״ג).

78) שלכן צ״ל ענין התענית כו׳. וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 350 ואילך. וראה הערה הבאה.

79) אף שגם במשה „יש תעניות מצד הסתלקות האור למטה" ואינו דומה לרשב״י שגילה גם נסתר דתורה (ראה סד״ה להבין כו׳ הילולא דרשב״י — מאמרי אדה״ז־תקס״ד ע׳ קד. אוה״ת „ענינים" (ע׳ רכב־ג). ועוד). וצ״ע. ואכ״מ.

80) אגה״ת פ״ב.

81) מגילה ז, ב.

82) יל״ש משלי רמז תתקמד. מדרש משלי פ״ט. רמב״ם סוף הל׳ מגילה.